

primis non credo tunc esse obligationem orandi vocaliter, nam privata est oratio, et potest quis satisfacere orando mente. Item etiamsi quis oret voce, non cogitur ad certam formam orandi, verbi gratia, per *Ave Maria*, vel *Salve Regina*, etc., sed potest dicto aliquo hymno, vel pro sua unusquisque devotione orare. Deinde absolute et per se non credo, esse obligationem orandi tunc ad Virginem; nam illa consuetudo generaliter recepta est sub ratione devotionis, non obligationis. Dico autem *per se*, quia ex accidenti et ex concomitantia vix potest omitti sine aliqua culpa, nisi ex rationabili causa. Nam si quis publice illam omittat, aliquid scandalum præbet, et alios perturbat, periculumque est ne videatur illam contemnere. Si autem omittat private et sine causa, non fiet sine aliqua otiositate, vel ex nimio affectu ad aliquam commoditatem humanam, vel quid simile.

12. *An in festis diebus teneamus vocaliter orare.* — Nulla est obligatio assistendi officio divino. — Consuetudo alicubi introducta audiendi vesperas an obliget. — Specialiter vero hic queri solet, an diebus festis teneantur fideles ad orandum vocaliter. Nam quidam affirmant obligari ad hoc tempore missæ; imo Palud., dicta dist. 15, q. 5, n. 7, sentit esse obligationem hanc pro utrisque vesperis et completorio, assistendo his publicis officiis: *Propter consuetudinem*, inquit, *ideo vacatur ab operibus mundi, ut insistatur operibus Dei.* Verumtamen quod attinet ad alia officia extra missam, nullum est præceptum ecclesiasticum obligans omnes fideles ad dicendum, vel ad assistendum alicui parti hujus officii, quia nullibi invenitur tale præceptum, ut constabit infra tractando de horis canonicas, in lib. seq., et ex parte dictum est supra, tract. 2, lib. 2, explicando tertium præceptum Decalogi. Ubi autem fuerit consuetudo audiendi vesperas, servanda est, prout introducta fuerit. Credit autem Navarr. nunquam obligare ad mortale, in Manuali, c. 21, et in Enchir., de Orat., c. 3, n. 18; et ego existimo raro obligare ad veniale, quia semper fit sub apprehensione et conceptu solius devotionis. Et maxime hoc habet locum in primis vesperis, quia tempus illud nondum feriatum est; nihilominus tamen quia consuetudo alio modo introduci potest, ideo dico consulendam esse consuetudinem.

13. *Diebus festis non est obligatio recitandi in missa.* — At vero licet certum sit datum esse

de audienda missa præceptum ecclesiasticum, nihilominus in rigore non obligantur fideles ad recitandum aliquid vocaliter eo tempore privatim, et per seipso, sed solum per sacerdotem assistendo illi. Imo, per se loquendo, melius faciunt attendendo, et mente orando; ergo ex hoc capite nullum est proprium præceptum vocalis orationis privatæ, sed ad summum dici posset esse in præcepto cooperari aliquo modo orationibus publicis Ecclesiæ, quæ tempore missæ funduntur. Atque hoc significavit D. Thomas, in 4, d. 15, q. 4, art. 1, q. 3, dicens: *Omnibus etiam qui Ecclesiæ ministeriis non funguntur, videtur ab Ecclesia determinatum tempus orandi statutum esse, cum ex canonum statuto teneantur, diebus festis, divinis officiis interesse, ut ministris pro populo orantibus suam intentionem conformat.*

14. *An aliunde orandi vocaliter sit obligatio?* — Tandem inquiri hic potest an ex aliqua lege vel ex alio capite oriatur interdum obligatio vocaliter orandi privata oratione. Ratio dubitandi esse potest, quia Navarr., in d. c. 3, de Orat., n. 8, dicit, juxta varias leges et ordinationes, vel Summorum Pontificum, vel inferiorum Ecclesiæ Prælatorum, vel etiam præfectorum sacerularium, multa et diversa tempora inveniri, in quibus etiam laici obligantur ad orandum, etiamsi jure communis non teneantur. Unde evenit, inquit, quod sæpe, aut per leges regum, aut per statuta singularium civitatum, confraternitatum, aut aliorum collegiorum, in multis processionibus, missis, et aliis divinis officiis obligantur aliquot laici, in quibus non tenentur clerici et monachi. Præterea ex consuetudine omnium fidelium videtur esse obligatio orandi in principio aliquarum actionum, juxta illud Hieron., epist. 22, ad Eustochium: *Nec cibi sumantur nisi oratione præmissa, nec recebatur a mensa, nisi referantur Creatori gratiae; egredientes de hospitio armet oratio, regredientibus de platea oratio occurrat antequam sessio, nec prius corpusculum requiescat, quam anima pascatur.* Similia legimus in Athanasio, lib. de Virg., et in aliis Patribus frequenter.

15. *Pars negativa approbat.* — Dicendum vero est hæc omnia esse consilia, quæ unusquisque Christianus bonis moribus mediocriter institutus servare debet, nullam tamen propriam obligationem ratione præcepti vel consuetudinis in eis intervenire. Nam leges illæ, vel statuta, de quibus Navar. lo-

quitur, per se non obligant ad orandum, sed ad summum ad assistendum illi actioni publicæ, ut est processio, vel aliquid simile; nam si aliquæ orationes ibi recitantur, per clericos fieri solent, a laicis vero solum assistentia postulatur; imo loquendo de legibus civilibus non videntur posse amplius obligare. Quod si in congregazione aliqua, vel confraternitate, aliqui ex speciali statuto ad aliquas orationes vocales, vel publicas, vel privatas tenentur, regulariter non solet esse obligatio in conscientia, sed est per modum ejusdem directionis ad melius esse, vel ad summum sub aliqua poena. Quod si aliquando fuerit obligatio in conscientia, erit in vi alicujus pacti, seu promissionis, vel quasi voti. Reliqua vero, quæ monet Hieronymus, constat esse consilia, neque in his esse certam aliquam consuetudinem, quæ obligationem inducere potuerit, nec aliquam legem scriptam de his inveniri.

16. *Teneanturne clerici vocaliter orare ante prandium.* — Præterea de clericis dixit Navarrus, teneri saltem sub veniali ad præmittendam orationem hora prandii; et fundatur in c. *Non liceat*, d. 44. Sed imprimis ibi non est verbum præceptivum; solum enim dicitur, *non oportere clericos, nisi hymno dicto, comedere panem, et post cibos gratias Deo referre.* Sicut ibidem dicitur, non oportere clericos vel religiosos prandere ante tertiam, et tamen non præterea est peccatum veniale, id facere; maxime quia illud caput non est Martini Papæ, ut est in Gratiano, sed habetur inter canones Martini, Brachar. Episcopi, estque sexagesimus quintus. Et licet illi canones ex Græcis et Latinis Conciliis sumpti esse referantur, non tamen constat de hoc in particulari, unde sumptus sit, nec quam obligationem inducere potuerit; censeo igitur esse hoc optimum consilium, a multis et gravissimis Patribus traditum, et ab ipso Christo, ut eruditæ attingit Joan. Lorinus, ad c. 10 Act., vers. 9, in fine; non tamen existimo de hoc esse jus positivum specialiter constitutum, præsertim de oratione vocali; nam quicquid de hac preicatione recta ratio dictat, posset non solum sine culpa, sed etiam sine imperfectione per mentalem orationem sufficienter observari. Igitur de hac oratione vocali per se non datur obligatio.

17. *Tria capita a quibus potest oriri obligatio vocaliter orandi.* — *Oratio mentalis potest esse pars sacramenti Pœnitentiae.* — Potest nihilominus imponi variis modis: primo, per

peculiare præceptum superioris, nec dubito quin possit Ecclesia facere de hoc actu aliquam universalem legem, si judicet expedire. Secundo, potest imponi per confessorem in satisfactionem, ut constat ex materia de Pœnitentia. Oportet tamen ut sufficienter constet, confessorem voluisse illam orationem fieri voce, alioqui etiam oratio mentalis potest esse pars illius sacramenti; regulariter tamen videntur confessores imponere orationes vocales. Tertio, potest quis sibi impone re hanc obligationem per votum, seu promissionem, aut pactum justum, ut per se constat; et ad hos tres modos obligationis reducuntur omnes, qui hac in materia excogitari possunt.

CAPUT VII.

DE CIRCUMSTANTIIS SERVANDIS IN ORATIONE VOCALI, UT RECTE ET CONVENIENTER FIAT.

1. *Variae circumstantiae proponuntur.* — *Duplex circumstantia interna.* — Hic etiam solum agimus de oratione privata, nam de canonica et per se publica in libro sequenti dicturi sumus. Possumus autem distinguere in hoc actu duplices circumstantias, internas et externas. Internæ jam explicatæ sunt, ad duas enim reducuntur: prima est intentio bona, quæ pertinet ad circumstantiam propter quid, quæ interdum esse potest propria circumstantia, id est, accidentalis conditio, ut si finis sit extrinsecus et remotus, ut satisfaciendi pro peccatis, vel sublevandi misericordiam proximi. Hic autem finis non est simpliciter necessarius, quia sufficit intentio intrinsecæ honestatis, seu divini cultus. Si tamen illa circumstantia addatur, necesse est ut sit de fine honesto, alias oratio non recte fieret. Altera circumstantia interior est attentio, quæ in aliquo gradu non est circumstantia propria, sed de substantia orationis, ut diximus; tamen quatenus esse potest variaria, et melior, aut perfecta, sic vocari potest circumstantia, de qua, præter dicta in superioribus, nihil occurrit addendum.

2. *Circumstantiae externæ.* — Tractamus ergo de circumstantiis externis, ex quibus multæ etiam in superioribus expositæ sunt: nam omnia quæ desiderari possunt de circumstantiis personæ orantis, vel personæ ad quam oratur, vel pro qua oratur; item de materia, seu re quæ postulari potest per orationem, et de circumstantiis ex parte illius

servandis; item de auxiliis necessariis ad orandum, et de effectibus vel fructibus, qui ex oratione resultare possunt, dictum est in libro 4, et omnia ibi dicta communia sunt orationi vocali; solum ergo supersunt tres circumstantiae, scilicet tempus, locus et modus.

3. *Circumstantia temporis.* — *Omnis tempore potest oratio fieri.* — Et de circumstantia temporis multa sunt etiam tacta in praecedenti capite, ubi ostendimus nullum certum tempus esse lege præscriptum ad orandum; quod verum est, non solum quoad exercitium actus, sed etiam quoad specificationem, ut sic dicam, quia neque absolute est determinatum tempus, pro quo præcipiatur exercitium orationis vocalis, neque sub conditione, ita ut, si exercenda sit oratio, sit in tali vel tali tempore. Hoc est certissimum, quia licet propter fragilitatem humanam non possit homo orare omni tempore collective (ut sic dicam), tamen nullum est tempus in quo non possit licite et sancte orare, in die, in nocte, et in quacumque hora diei vel noctis. Et ideo legimus in Scriptura orationes factas in omni temporum varietate; imo David dixit: *Benedic dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo*, Ps. 33; et Christus, Luc. 18: *Oportet semper orare*. Quod aliis modis supra, in lib., explicatum est. Hic autem non incommode addi potest, quodlibet tempus esse opportunum ad orandum: et ratio est clara, quia oratio vocalis per se bona est, et nulla conditio temporis cogitari potest, quæ ad il lam per se sit necessaria. Dico autem *per se*, quia præcise consideranda est ratio et conditio temporis, ita ut in sensu diviso loquamur respectu aliarum actionum. Clarum est enim multis esse externas actiones, cum quibus non potest simul fieri vocalis oratio, et ideo si alia actio pro aliquo tempore præcepta sit, inde oriri potest circumstantia temporis incommoda ad orandum, non ratione ipsius temporis, sed ratione alterius præcepti imperantis aliam actionem. Unde si illo eodem tempore aliquis modus orationis vocalis per breves morulas fieri potest, non intermissa actione præcepta, tempus illud pro quacumque sui parte divisim spectata non erit circumstantia incongrua ad illum orandi modum.

4. *Oratio an debeat esse diurna?* — Solum potest quæri circa hanc circumstantiam, an vocalis oratio debeat esse diurna? Quod D. Thomas quæsivit in communi de oratio-

ne, d. q. 83, art. 4, et respondet tantum debere durare, quantum est utile ad excitandum desiderii fervorem, ita quod si absque tædio durare non possit, non sit ulterius protendenda, ex Augustino, Epist. 121, cap. 10. Quæ regula quomodo sit applicanda ad orationem mentalem, supra dictum est. Applicata vero ad vocalem, intelligenda imprimis est de oratione voluntaria; nam in necessaria, mensura temporis est præceptum. Quia vero præceptum per se non petit durationem temporis, sed tantam vel talem actionem, quæ breviori vel longiori tempore fieri potest juxta velocitatem orantis, ideo quoad hanc latitudinem poterit etiam ibi locum habere dicta regula, quia illa temporis latitudo voluntaria est, quæ excedit minimum tempus sufficiens, ut convenienter fiat talis oratio.

5. *Ne aliquis tædio facile superetur.* — *Primus modus intermittendi orationem vocalem.* — *Secundus modus.* — *Orationes vocales ne sint in nimia multitudine.* — Deinde in illa regula, cavendum est ne quis tædio orandi se facile superari sinat. Nam sæpe potest tædium ex tentatione, vel ex accidia aut mala consuetudine oriri, et ideo sæpe necesse est fortiter perseverare, et contraria consuetudine tædium vincere. Oportet ergo per prudentiam discernere, an merito possit talis et tam diurna oratio vocalis nimia existimari in homine sic affecto, ideoque intermittenda sit ad vitandum tædium animæ, vel corporis defatigationem. In quo etiam adverto duobus modis posse orationem vocalem relinqui, uno modo tantum ut vocalis est, non vero ut oratio est, ut quando homo cessat loqui lingua, ut mente attentius et devotius oret; et tunc facilis potest omitti oratio vocalis ad vitandum tædium animæ, imo in oratione mentali regulariter videtur consultius, quoties videtur probabilis spes attentius orandi sola mente, quam simul voce, quia vocem adhibemus ut juvet spiritum, non ut impedit. Si vero sit oratio vocalis omnino dimittenda, tum assignata regula prudentiae observanda est, nulla enim alia certo assignari potest. Et ideo recte monuit Cajetan. d. q. 83, art. 12, neminem imponere sibi debere tantum onus orationum vocalium, ut ab interna meditatione impediatur. Et similiter cavendum est ne tot multiplicentur vocales orationes, ut sese quodammodo impediant, quia, consideratis aliis occupationibus, non possunt nisi nimia velocitate expleri. Oportet ergo prius prudenti mensura certum numerum orationum sibi

proponere, et postea non facile illum omittere, nisi ubi de justa causa, vel de spe majoris fructus constiterit.

6. Et juxta hæc posset intelligi quod Christus ait, Matth. 6: *In oratione nolite multum loqui*; non enim prohibet diurnas etiam orationes vocales, ut supra in simili diximus agendo de mentali, et litteralem sensum tradidimus. Nam illa prohibitio in utraque oratione habet locum in eo sensu, quo a Christo facta est; non est autem facta absolute, sed cum illo addito: *Sicut ethnici faciunt*. Orantes enim ad Deos suos multiplicant verba, quia existimant sibi esse necessaria ut intelligentur et ut persuadeant. Unde subiungit Christus: *Putant enim, ut in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis: scit enim Pater vester quid opus sit vobis*. Hic ergo addere nunc possumus, prohiberi illud multiloquium, quod internam devotionem impedit, et aliunde præceptum non est, quia cum sensibile eloquium cum Deo non sit propter Deum, sed propter nos, multiloquium erit, si spiritum obruat; et hoc significavit Augustinus supra, quem etiam D. Thomas ad 1 refert, dicens: *Absit ab oratione multa locutio, sed non absit multa precatio, si fervens perseveret intentio, etc.*

7. *An ad orandum sit necessarius certus locus.* — Secundo dicendum est de circumstantia loci, de qua interrogari potest, an ad orandum recte sit necessarius certus locus. Cum enim tempa Ecclesiæ, vel aliqua certa loca soleant ad officium orandi determinari, videatur id fieri ex necessitate orationis; nam cum sit actio valde sacra, videtur non posse convenienter fieri, nisi in loco sacro, vel saltem ad illud munus specialiter deputato. Respondeo, duabus modis posse hanc determinacionem cogitari, scilicet positive et negative. Positive appello, quod locus habere debeat certainam aliquam conditionem, ut quod sit benedictus, quod separatus, vel destinatus ad solum illud opus, vel ornatus, vel quid simile. Negative autem appello, quod saltem habere non debeat vilem aliquam conditionem, ut quod non sit locus immundus, vel obscoenus. Item loqui de hoc possumus, vel ex sola rei natura, vel ex jure aliquo humano.

8. *Oratio vocalis privata non postulat certum locum.* — *Ratio assertionis.* — Dico ergo imprimis, privatam orationem vocalem per se non postulare certam loci conditionem, sed in quovis loco fieri posse. Haec est certa et communis sententia; et probatur primo ex

Paulo, 1 ad Timoth. 2, dicente: *Volo viros orare in omni loco*; sicut David dixit Psalm. 102: *In omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino*; et hoc etiam significavit Christus, Matth. 6, dicens: *Cum oraveris, intra in cubiculum tuum*; nam cubiculum nec locum sacrum, nec specialiter ad orandum deputatum significat, sed ordinarium habitandi locum, per quem significare voluit Christus, ubicumque opportune fieri possit, ibi esse aptum orandi locum. Idem sumitur ex illo Joan. 4: *Spiritus est Deus, et eos qui adorant eum, in spiritu et veritate oportet adorare*. Quibus verbis non excludit quin ad majorem decentiam et commoditatem possint certa loca ad divinum cultum, præsertim publicum, destinari (ut hæretici calumniantur, quod tractavimus in tertio tomo, disp. 81, sect. 1), sed docere intendit, nullum locum ita esse ad hoc definitum, quin ubique possit orari Deus. Et ratio in eisdem verbis insinuatur, quia Deus ubique est, et ubique audit ac videt; ergo etiam ubique orari potest, quia nulla est ratio cur specialis conditio postuletur. Item, oratio mentalis non requirit certam loci conditionem, ut supra ostensum est; ergo nec vocalis privata, quia solum addit externam significationem interni desiderii, et immediate dirigitur in Deum, sine ullo speciali respectu ad locum. Tandem specialis loci conditio jure naturæ non est requisita, quia nulla ratione hoc ostendi potest; neque jure positivo, quia nullum scriptum invenitur, neque consuetudine introductum; ergo.

9. *In loco vili non est malum orare vocaliter.* — Dico secundo: non est malum orare vocaliter in quovis loco, quantumvis vili et immundo, dummodo in eo conveniens attentione et reverentia ad Deum haber possit. Atque ita nulla conditio etiam negativa per se requiritur ex parte loci ad honestatem orationis, præter hanc, quod non sit ineptus ad attentionem habendam, quod non potest ex se habere, quatenus locus est, sed quatenus in eo aliæ actiones vel rumores fiunt impudentes attentionem. Et ita explicata conclusio videtur per se clara. Navarrus autem, de Orat. c. 5, docuit, ex nonnullorum sententiis, orationem debere fieri in loco honesto, non in obscoeno et in honesto, quia ibi non decenter fit, refertque Ambrosium qui explicando locum Pauli: *Volo vos orare in omni loro*, etc., addit: *Sic tamen in omni loco orandum præcipit, ut competens locus intelligatur, non unique inopportuno aut sordido loco (quippe*

cum prohibeat Dominus vulgo orare), sed hoc monet, ne in sola Ecclesia putarent orandum. Similia refert ex Augustino Waldens., tom. 3, de Sacram., c. 143, n. 2, sed neuter locum designat. D. Thomas autem, in eundem locum Pauli, etiam dixit orationem mentalem ubique posse fieri, sed signa orationis exteriorius non debere fieri omni in loco.

10. *Locus pravas cogitationes ingerens orationi ineptus.* — Tamen idem Navarrus statim, n. 8, hoc limitat dicens, prius dictum suum non habere locum in orationibus voluntariis, imo nec in obligatoriis, quando necessitas vel sufficiens ratio cogit ad recitandum in sordido loco. Denique addit non tam esse intelligendum de loco contaminato corporis sordibus, quam de eo, qui occasionem præbet sordidis cogitationibus sese contamine. Et ita tandem sententiam a nobis positam defendit, adducens plures conjecturas, et Cassianum, Collat. 12, c. 10. Nobis vero sufficit ratio facta, quia nullo jure positivo prohibitum est, neque ex natura rei est contra rectam rationem, sive homo sit in loco sordido ex necessitate, sive voluntarie, dummodo existendo ibi non actu peccet, nam tunc non poterit simul recte orare, non ratione conditionis loci, sed propter actualem culpam. Hac ergo occasione seclusa, non potest esse malum, per se loquendo, proferre verba laudis, vel petitionis ad Deum, quia hic actus nihil pendet ex qualitate loci, et melius est illum exercere, quam otiosum esse; et quia etiam ibi factus potest excitare animum ad devotionem; si ergo ibi interior oratio licita est, cur non haec exterior?

11. *Explicatur limitatio posita.* — Quando teneamus orare in loco impidente attentionem. — Addidimus tamen limitationem de loco, in quo datur impedimentum attentioni; nam cum attentio sit necessaria ad honeste orandum, etiam est necessarium tollere impedimenta attentionis; ergo in loco, in quo fuerint talia impedimenta, orandum non est. Et hoc ratione dixit Ambrosius non esse vulgo orandum, id est, in foro, et ubi est hominum et secularium negotiorum concursus. Et hoc ipsum intelligendum est, quando necessitas non urget ad orandum in tali loco. Ut autem hic casus proprie occurrat, duplex necessitas intervenire debet: una est necessitas existendi tunc in tali loco, sive sit violenta, sive naturalis, sive moralis. Alia est necessitas obligationis tunc orandi ex præcepto. Tunc enim licet impedimenta attentionis interveniant,

non est omnino orandi officium omittendum, tum quia ex duobus malis minus est eligendum: minus autem malum est sic orare, quam præceptum non servare; tum etiam quia illa distractio tunc non est voluntaria, et ideo non excludit attentionem virtualem, quam habere aliquis censembitur, proponendo attendere in tali loco, quantum potuerit. Eo vel maxime, quod vix potest attentio adeo impediri, quin saltem ad verba pro aliquibus temporibus adhibeatur, licet frequenter interrumpatur. Constat autem totum hoc esse extrinsecum, et accidentarium ad circumstantiam loci.

12. *Locum sacrum conferre ad orationem.* — Unde tertio dicendum est, circumstantiam loci sacri per se conferre ad vocalem orationem; ex accidenti autem posse contingere, ut alius locus commodior sit. Prior pars est certa contra haereticos, qui templo et loca sacra ad orandum contemnunt, ut late refert et impugnat Waldens., tom. 3 de Sacram., c. 143; et nos id attigimus 3 tom., disp. 81, sect. 1. Breviterque explicatur: nam duobus modis potest esse locus sacer ad orandum: primo proprio, quia speciali benedictione vel consecratione Deo dicatus est; secundo, per extrinsecam tantum deputationem, quia specialiter dicatus est ad munus orandi, et similes actiones sacras. Prior locus juvare potest etiam ex opere operato (ut sic dicam), quia intercedit divina promissio, vel specialis Ecclesiæ intercessio, ut orationes ibi factæ facilius exaudiantur. Posterior autem locus juvare potest, quasi ex opere operantis (ut sic dicam), quia nimur, cum apprehenditur tanquam locus, in quo peculiariter colitur Deus, majorem reverentiam et devotionem conciliat.

13. *Locum non sacram aliquando commodiorem esse probatur.* — Altera vero pars etiam est clara, quia si locus sacer sit publicus, potest accidere ut in eo sit occasio, aut distractio, aut inanis gloria, ideoque utilius sit, juxta Christi consilium, ingredi cubiculum ad orandum: et sic etiam dixit Isid., lib. 3 Sent., c. 7: *Oratio privatis locis opportunius funditur, magisque obtentum impetrat, dum Deo tantum teste depromitur.* Specialiter etiam juvare potest privatus locus ad liberius exhibenda exteriora signa, quæ attentionem excitare solent, vel ad loquendum altius, vel summissius, juxta uniuscujusque devotionem: in hoc enim sensu dixit D. Thomas, 1 ad Timoth. 2, lect. 2, exteriora signa oratio-

nis non debere fieri in omni loco, quia homo non debet singularis apparere in exterioribus, quia propter hoc haberi posset inanis gloria. Hæc vero intelliguntur de oratione voluntaria et privata; nam in publica servanda est Ecclesiæ institutio, de qua infra.

14. *Versus Orientem orare an oporteat.* — Prima ratio. — Secunda. — Tertia. — Quarta. — Christus facie ad Orientem versa crucifixus. — Quinta. — Hic vero specialiter inquiri potest de cæmeronia orandi versus Orientem, quæ ad hanc circumstantiam pertinere videtur, quam necessaria sit. Nam Patres significant servandam esse ex Apostolica traditione, variasque illius rationes assignant, unde indicant a Christianis omnibus servandam esse. Et D. Thomas 2, 2, q. 84, art. 3, ad 3, dicit, pertinere hoc ad decentiam adorationis: eadem autem est ratio de oratione: tres vero rationes ibi adducit. Prima est, quia per Orientem majestas Domini nobis indicatur, quam etiam tradit Justinus Martyr, q. 118; et Augustinus, lib. 1, de Serm. Domini in monte, c. 5. Secunda est, quia paradisus in Oriente positus erat, Gen. 2; sic Greg. Nys., lib. de Dom. Orat. circa illa verba Christi: *Dimitte nobis debita nostra: Nos* (inquit) *ad Orientem convertimus;* et infra: *Recordamur quemadmodum ex luciis et orientalibus locis ejctis sumus.* Idem fere Basilius lib. de Spiritu Sancto, c. 27. Tertia ratio D. Thomæ est, eo quod Christus in Scriptura Orients, et sol iustitiae appellatur; quam etiam indicavit Tertull. contra Valentianos, c. 3, ut ibi adnotavit Pamelius; et Athan., lib. Variar. quæst., q. 14, ubi alias etiam congerit. Quartam rationem addidit Damascen., lib. 4, de Fide, c. 13, quia Christus Dominus in Oriente crucifixus est, facie ad Occidentem conversa; unde cum ad Orientem oramus, quasi in Christi faciem intuemur. Non probat autem Damascenus, Dominum in cruce ad Occidentem aspexisse, sed hoc videtur supponere, vel ex hac, vel ex speciali traditione. Nam id etiam affirmant Hieron., Marci 15; et Beda, Luc. 23; et Sedulius, quem ipse refert; et Cassiod., in Psalm. 67. Non displicet etiam ratio, quam significavit Pamelius, in Scholiis ad Apol. Tertull., c. 16, num. 247, Ecclesiæ introduxisse consuetudinem orandi ad Orientem, ut Christiani discernerentur a Judeis, qui, ad Occidentem orare solebant; nam tabernaculum templi erat versus Occidentem dispositum: cuius rationem reddit D. Thomas, 1, 2, q. 102, art. 4, ad 5.

15. *Orientem versus orare licitum, sed non necessarium.* — Hæc omnia recte probant, licite et sancte facere eos, qui hanc cæmeroniæ servant eo spiritu, quo introducia est. Et hac ratione Epiph., lib. 4 contra haeres., in 19, damnat haereticum quemdam appellatum Elxai, qui inter alia prohibebat ad Orientem adorare, judaismum volens introducere. Nihilominus tamen verum est, hanc circumstantiam non esse de necessitate orationis, ut bene notavit Hosius, lib. 4 de Traditionibus, circa medium, § Examinat aliam, etc.; et Durand., lib. 1, de Ritib., c. 3. Quod maxime verum est in privatis orationibus: non tenemur enim, cum privatum oramus, de situ ad Orientem sollicitos esse: quia nullum est de hoc præceptum, nec consuetudo fuit in hoc sensu introducta. Sed solum de orationibus publicis, quæ in templis fieri debent, quia juxta hanc traditionem consuetudine introductum est, ut templo Christianorum Orientem respiciant. Imo hoc ipsum non existimo esse adeo necessarium, ut si non servetur simplici fide, sit grave delictum; unde Hosius supra inquit: *Hac in re si quid erratum est imprudentia, veniale peccatum est, ac dissimulatur non raro.* Unde si ex causa legitima fiat, nulla erit culpa; si tamen id fieret in contemptum traditionis, grave peccatum esset, ut merito idem auctor subjungit; imo vix fieri posset sine spiritu erroris dannantis vel omnes traditiones, vel hanc ex particulari, cum pia et sancta sit.

16. *Modus exterior orandi qualis.* — *Triple respectus in hoc servandus.* — Tertia circumstantia est modus exterior orandi, qui modus considerari potest, vel in ipsa voce, vel in gestu vel habitu corporis. De utroque autem modo breviter dicendum est, nihil in particulari præceptum aut definitum esse quoad privatas orationes, de quibus nunc agimus, præter illud generale, quod in omni actione honesta servandum est, ut decenti modo fiat. Hoc constat, quia nihil aliud ex jure solo naturæ colligi potest, et ex humano nihil invenitur in particulari præscriptum. Modus autem decentiae in particulari pendet ex arbitrio prudentiae: triplicem vero respectum considerare necesse est. Primus est ad Deum, ejusque maiestatem et excellentiam, et ex hac parte conferunt verba, et signa summisionis, humilitatis, ut sunt genuflexio, et similia. Secundus respectus est ad nos ipsos orantes, et ex hac parte adhibenda sunt signa et verba, quæ animum componant, et

excident ad devotionem et compunctionem, etc., ut sunt levare manus, pectus tundere, et similia: tertus respectus est ad circumstantes, si adsunt, nam talis servandus est modus, ut alios non perturbet, nec scandalizet, ita ut omnis hypocrisis, et gloriæ ambitione etiam in externa specie vitetur.

17. *In exteriori modo orandi quando fiat grave peccatum.* — Atque hinc colligitur, ex defectu hujus circumstantiae non peccari graviter, nisi altero e duobus modis. Unus est, si exteriora signa reverentiae ex contemptu omittantur, quod vix facere potest, nisi aliquis haereticus, aut atheus, aut ita obstinatus in malo, ut Deum ipsum contemnat. Atque ita orare ad Deum cooperio capite, verbi gratia, de se non est peccatum, ut constat; si tamen fieret ex contemptu, esset gravissimum peccatum, quia esse gravis injuria Dei. Secundo, posset esse culpa gravis ratione scandali, ut si quis publice orando absque signis externis reverentiae malam fidei suæ suspicionem præberet, vel alios ad peccandum graviter provocaret. Extra hos autem casus non appetit culpa gravis; venialis autem sæpius committi potest, vel omittendo consuetum modum in oratione quæ in publico fit, sine rationabili causa, vel ex nimio amore corporalis commoditatis, maxime quando ad devotionem et attentionem moraliter juvat, quod sæpe experientia ipsa constare potest.

CAPUT VIII.

DOMINICÆ ORATIONIS BREVIS EXPLICATIO.

1. Quamvis multi Patres, et gravissimi scriptores antiqui et moderni, hanc orationem luculenter explicaverint, vixque possimus eorum eruditioni quipiam vel minimum adjungere, nihilominus ad hujus operis complementum, necessarium visum est non omnino hanc expositionem omittere, tum quia ad scholasticam doctrinam hoc etiam pertinet; tum etiam quia gravissimam materiam, et ad alias Theologiae partes necessariam continet, quod etiam D. Thomas observavit, 2. 2, q. 83, art. 9, cuius brevitatem imitari conabimur.

2. *Dominica Oratio primum locum tenet inter orationes.* — *Oratio Dominica duas partes habet.* — Primo igitur supponendum est inter omnes formas orandi hactenus hominibus datas, Dominicam Orationem tenere primum locum dignitatis et excellentiæ, tum

propter auctoris eminentiam, tum etiam quia summa brevitate, et mirabili dispositione ac ordine omnes partes orationis, et universam orandi materiam complectitur, ut notarunt Patres omnes, qui vel illam, vel Evangelia exposuere, quos in sequentibus indicabimus, constabitque ex brevi ejusdem orationis expositione. Duas enim principales partes continent: præambulum illis verbis contentum: *Pater noster, qui es in cœlis;* et petitiones in reliquis omnibus verbis; de quibus petitionibus controversum est, an sint quinque, sex, vel septem; quid autem definiendum sit, post annotationes circa singulas melius concludemus.

3. *Præambulum quid contineat.* — *Nomen Pater, in Oratione Dominica cui referatur.* — *Magis proprie in lege gratiæ vocatur Deus Pater.* — Præambulum continet primam partem orationis, ex illis quas numeravit Paulus, 1 ad Timot. 2: et *orationes appellavit;* nam dicendo *Pater noster*, docemur primum omnium, elevandam esse mentem in Deum, quam elevationem ibi significari voluit D. Thomas nomine orationis, ut supra vidimus; et ideo fortasse primo loco posita est a Paulo, ad Ephes. 6, et ad Philippens. 4. Unde Greg. Nyssenus, lib. de Orat., hæc verba expones, dicit: *Ascensum largitur ad ipsum cœlum;* et infra: *Ita per orationem homines ad Deum adducit; hæc est enim verborum vis, quibus non voces quasdam, quæ per syllabas pronunciantur, per sermonem discimus, sed rationem ascendendi ad Deum, per sublime institutum rituæ confectam, et expeditam.* Quocirca illud nomen *Pater* probabiliter posset dirigi ad primam personam, prout de illa solet per proprietatem dici; longe tamen probabilius est accipi, ut est nomen commune toti Trinitati, ut sentiunt Cyprian. in Expositione Orationis Dominicæ; Tertul., lib. de Orat., c. 2; Greg. Nyssen., in Expositione ejusdem Orationis; Venantius, in simili expositione, tom. 2 Biblioth.; Amb., 5 de Sacram., c. 4; et August., serm. 126 de Tempore: omnes enim hi Patres notant eum, qui Patrem invocat Deum, se recognoscere filium, non per naturam, sed per gratiam; unde Augustinus, sic incipiendo ait: *Bonitatem, et gratiam profitemur;* et Cyprianus: *Scire debemus, quia quando Patrem Deum dicimus, quasi filii Dei agere debemus.* Et similia multa habent reliqui; constat autem hoc modo appellationem Patris communem esse toti Trinitati, unde Ambrosius: *Dic ergo tu per gratiam Pater*

noster, ut filius esse merearis. Considerandum autem est, quod licet etiam ante Christi adventum omnes justi adoptarentur in filios Dei, et ita etiam possent orare *Pater noster*, nihilominus proprium fuit legis gratiae hanc generalem formam habere omnibus, majoribus et minoribus, propositam; et ad Christum specialiter pertinuit illam tribuere, nam, ut Augustinus ait: *Per ipsum hæc fiducia prestita est; quotquot enim receperunt eum, dedit illis potestatem filios Dei fieri.*

4. *Cur, Pater noster et non Pater mi, dicamus.* — Atque hinc etiam constat, cur dictum est, *Pater noster, et non Pater mi:* hunc enim posteriorem modum sibi reservavit Christus tanquam sibi proprium, Matth. 26: *Pater mi, si possibile est.* Aliter enim Christus est filius, quam nos; ille specialiter, nos communiter: quod docere voluit ipse Dominus, cum Joan. 20 dixit: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum,* unde Ambrosius supra: *Noli tibi specialiter vindicare; solius Christi specialis est Pater, nobis omnibus in communi est.* Addit præterea Cyprianus, unitatis magistrum non dixisse Pater meus, sed Pater noster, ut indicaret orationem debere esse ex communi charitate profectam; dum enim omnes dicimus, *Pater noster*, omnes nos fratres esse fatemur, sicut ipsem Christus alibi docuit, dicens: *Omnis vos fratres estis, et Patrem nolite vocare vobis super terram, unus est enim Pater vester, qui in cœlis est,* Matth. 23. Docemur etiam illo verbo, unumquemque debere orare non pro se tantum, sed etiam pro aliis, et pro universa Ecclesia; et ideo in omnibus etiam petitionibus, quibus nobis aliquid petimus, idem pluralis numerus in idem pronomen referendus est, quod notarunt Cyprianus, Augustinus et Ambrosius locis citatis, Chrysostomus et alii Graeci.

5. *Qui filii sint hic comprehensi.* — Quæreri vero potest, quinam filii sint sub illa particula *noster* comprehensi. Respondent aliqui, solum esse fideles credentes in Christum, quia illi solum possunt hanc orationem dicere, et quia illi sunt speciali modo filii: ita indicat Augustinus; sed credo comprehendendi omnes viatores, nam pro omnibus orandum est, ut dicitur 1 ad Timot. 2, et petitiones hujus orationis ad omnes se extendunt, ut videbimus; et Deus omnium salvator est, licet maxime fidelium. Et ita etiam *unus Deus Pater est omnium*, ut dicitur ad Ephes. 4, et ut talis potest ab omnibus invocari, si per eos

præambulum Dominicæ Orationis elevat mentem ad Deum. — Ex quibus satis declaratum est, quam perfecte præambulum hoc elevet totam mentem in Deum, quod est primum orationis officium; in illis enim verbis continetur accessus ad Deum per fidem tanquam ad Patrem, et principium totius nostri esse, non tantum per naturam, sed etiam per gratiam, et tanquam ad finem ultimum, et objectum beatitudinis, quam in cœlis spera-